

ILIM HA'M JA'MIYET

FAN VA JAMIYAT

2015 (№2)

MAZMUNI
BAS MAQALA

Пренов Б.Б Қадриятларды қадірлеу-муқаддес миннет.....	3
TA'LIMNIN' TEORİYALI'Q TIYKARLARI'	
<i>Ja'miyetlik ilimler</i>	
Абдуллаева Я., Юлдашева Ш. Сайлов жараёнида демократик тамойилларнинг устуворлиги ҳақида.....	5
Хожилепесов П., Ажиниязов Б., Зиннатдинов Д. Воспроизводительные особенности и жизнеспособности овец серой окраски.....	6
Ta'biyiy ha'm texnikali'q ilimler	
Балтабаев М.Т., Ражабова С.К. Лимон өсимлигиниң биоморфологиялық өзгешеликleri.....	8
Djumatova N., Mamutova G.S.H. Joqari' da'rejeli ten'lemelerdi sheshiw usi'llari'.....	9
Ешмуратов Ш.А., Худайбергенов К.К., Комеков М.Ш. Метод линейных оболочек при решении задач распознавания изображений.....	12
Турманов И., Ибадуллаева И. Тоқымашылық материалларынтыңу пәни менен механиканың байланысы.....	14
Утеулиев Н.У., Хожамуратова А. Об одной математической модели оптимального использования природных факторов при планировании АПК.....	15
Til bilimi ha'm a'debiyattani'w	
Абдиназимов Ш.И. Қарақалпақ тилинде пәт жоқ па?	17
Ешниязова Э.Н. Илимий фантастика жанрының өзгешеликleri.....	19
Казахбаев С.С. XX әсирдин ақыры XXI әсирдин басындағы қарақалпақ балалар поэзиясында қосық қурылысы... ..	21
Кошанов К.М. Вопросы современной каракалпакской ономастики.....	22
Курамова Г.К. Мазнавий қадриятлар талқинидағы ўзига хослик (Г.Матқубова достонлари мисолида).....	24
Патуллаева Г. Қарақалпақ тилиндеги нағыс атамаларының морфологиялық қурылысы.....	26
Пазылов А.К., Арзимова Х. Қарақалпақ әдебиятында «Айралық» психологиясының сәулеленуи.....	27
Рзаева Р.К., Усенова Г.А., Ешимбетова Н.М. Лингвокультурологические аспекты концепта «Мать» «ана» (на материале произведений каракалпакского поэта И.Юсупова).....	29
Seytjanov J., Ismaylova A. Practical use of new pedagogical technologies in the process of learning.....	31
Шаниязов Б.Ж., Садуллаева А.Н. Глагольные фразеологизмы с морфологическим окружением в каракалпакском и английском языках.....	32
BILIMLENDIRIW, ILIM HA'M INNOVACIYA	
Адилев П., Ташимов Н., Есбоғанова Б. Мухандислик графикасини автоматик чизиш дастурларидан фойдаланиб ўкитишда дидактик муаммоларни ечиш йўллари.....	34
Алеуова Р. Мектепке шекемги билимлендириу мәкемелеринде табиятты үйрениу мәселелери.....	35
Берлянова П. Колледж оқыушыларын кәсипке бағдарлаудың педагогикалық машқалалары.....	37
Фармонов О.А. О технологии разработки нового уровневоего компьютерного учебного справочника-Нукус.....	39
Файзиев М.А. Табиий фанлар йўналишида «информатика ва ахборот технологиялари» фанидан «дастурлаш тили» мавзусини интеграциялашган усулда ўкитиш.....	41
Қасымов М., Жанабергенова А. MS Excel дәстүри жәрдеминде тендемелер системасын шешиудин методикасы... ..	43
Кудярова Т., Муминова Н. Тарийх пәнин оқытууда этнографиялық материаллардан пайдаланыу методикасы.....	44
Тлеумбетова К. Мектепке таярлық диагностикасы.....	45
Уразимова Т.В. Билимлендириудин мазмунын хәзирги заманга сәйкес түсиниуде көркем- өнердин роли.....	47
JA'S ALI'MLAR MINBERI	
Абдурахимов Қ.А. Айтиб туришларнинг тафаккур жараёнига таъсири ва роли.....	50
Абылова Г.Ж. Эффективность использования нотного редактора Sibelius в музыкальном образовании.....	53
Алламбергенова Г.К., Кенесбаева Ш.К. Қарақалпақ эпосларының сырт еллерде үйренилиуиниң базыбир мәселелери (дәслепки дәуирлерине бир нәзер)	54
Аманбаев М., Алламуратов К. Жасларга эстетикалық тәрбия бериуде халық өнерментшилик түрлериниң әхмийети.....	57
Ахмедова Н.Ш. Мақтабгача таълим муассасалари ва бошлангич синфларда чет тили дарсларининг интенсификацияси жараёнининг узлуксизлиги.....	59
Даулетмуратова Э., Жумамуратова Г., Азизова Т. Илғор педагогик тажриба ҳақида.....	60
Djabbarova O.A. Usage of cooperative learning methods.....	62
Елмуратова А.У. Шахсининг меҳнат фаолияти ва касб танлашдаги психик жараёнлари, индивидуал-психологик хусусиятлари.....	63
Хожанов Ш.Б. Қарақалпақ тилинде компонентлери антонимлик катнастағы жуп сөзлер.....	65
Khojamatova G., Altanova B. Translation as the basis of integrated study skills.....	67
Хуррамов И.А., Тошпўлатов Б.У. Экологик компетентликни шакллантиришда кейс-технологияси.....	68
Хужаниязов У.Е. Таълим соҳасидаги ислохотлар – янгиланаётган жамият тақозоси.....	70
Канпов Н. Сүүретлеу өнери тәлиминде оқыу искерлигин басқарыу тийкарлары.....	72
Койшекенова Т.К., Джуманиязова Н. Киши жастағы оқыушыларга англичан тилин үйретиуде музыка хәм косықлардың орны.....	74
Қаршиев Н.Т. Аслий сифатли термин элементлар.....	75
Қалжанов П.У. Данышпанлар дене тәрбиясының әхмийети ҳақкында.....	77
Мамбетова И.Ж. Ииглис тилинде предлоглар хәм олардың қарақалпақ тилиндеги эквивалентлери ҳақкында улыўма сыпатлама.....	79
Мирзабдуллаева Д. Шахсининг ички зиддияти конструктив ёки деструктив хулқининг детерминанти сифатида.....	81
Рузметова М. Умумтаълим мақтаби ўқувчиларига инглиз тилини ўкитиш мазмунининг лингводидактик таркиби... ..	82
Sabirova Sh.A Talabalami axloqiy-estetik tarbiyalash texnologiyasi, shakli va usullari.....	85
Seytjanov J., Tadlimova Sh. Using authentic materials in classroom.....	86
Тұхтаходжаев Х.Б. Основы реализации принципа индивидуализации в физическом воспитании студентов.....	88
ILIMIY BAYLANI'SLAR	
INTERNET: BIR ALI'MNAN EKI PIKIR	
Қулбек Ергөбек Сәрсен улы Инсан бийқарға жасамайды... «Сиз бизиң бәримиз ушын қадирли алымсыз!...».....	90
ILIM HA'M MA'DEMIYATI'MIZ G'AYRATKERI	
Терехина А. Пусть каждый найдет свою звезду!	93
Алламбергенов К., Утебаев Т.Т. Педагогика тарийхын изертлеуде орны бар алым.....	94

онч билан ишлашлари ва дарс давомида учрайдиган кийинчиликларни осон енгитишларига ёрдам беради.

Катталарга нисбатан ёш болаларнинг, айниқса, кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларнинг диққати чегараланганлиги туфайли дарс жараёнининг ҳар 5-7 дақиқасида эркин машғулот ташкил қилиб туриш мақсадга мувофиқ. Бошланғич синфларда чет тилда мулоқот қилиш асослари оғзаки ва ёзма путкка эътиборни қаратиш билан белгиланади. Ўқув вақтининг асосий қисми талаффуз, график, орфографик, лексик ва грамматик кўникмаларни шакллантиришга ажратилади.

Тил мутахассисларининг таъкидлашларича, бола 9 ёшгача тил эгаллаш бўйича ўзига хос мутахассис бўлади. Болалар томонидан чет тилларнинг нисбатан осон ўзлаштирилишини импритинг ходисаси билан боғлаш мумкин бўлиб, бу ходиса тез эса олиб қолишни, сўзлардан нутқда бирикмалар ва жумлалар ҳосил қила оладиган даражада тўғри фойдаланишни кўзда тутати.

Психолог олимлар эса, 8 ёшгача бўлган даврни болада импритинг учун қулай бўлган ёш деб ҳисоблайдилар. Бунга кўра, агар болаларга 5-6 ёшдан бошлаб чет тиллар ўргатиб борилса, 2-3 йил ичида уларга тил бўйича бирмунча кўп материал бериб, улардан оғзаки нутқда фойдаланиш қондаларини самарали ташкил этиш мумкин. Бу жараён самарадорлиги боланинг ёлда сақлаб қолиш хусусиятлари билан боғлиқ. Шунинг учун ҳам мактабгача ва кичик мактаб ёшидан бошлаб чет тилларни ўрганиш катта ёшда чет тилларни ўрганишга бошлангичдан кўра тезроқ ва мустақкамроқ бўлади. Болаларнинг фонематик эшитиш қобилиятлари жуда ривожланганлиги сабаб, улар барча янги сўзларни яхши ўзлаштирадилар. 5-8 ёшли болалар нафақат сўзларни, балки уларнинг хусусиятларини ҳам тасаввур қила оладилар.

Демак, тахлилларимиздан қуйидагича фикрни келтириш мумкин, ўқувчиларга чет тилларни самарали ўргатиш учун қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

- ўқувчиларга чет тилида гаплашиш, бошқаларни тушуниш ва уларга таъбир кўрсатиш мумкин бўлган имкониятларни яратиш;
- ўқувчиларни чет тилларни ўрганишга бўлган қизиқишларини юзага келтириш ва бу қизиқишнинг давомий ва узлуксиз бўлишини таъминлаш.

Чет тилини ўргатишнинг бошланғич даврида дарсда турли рақс ҳаракатларидан иборат бўлган жисмоний машқлардан фойдаланиш ҳам мумкин. Бунда ўқувчилар олдида бу ҳаракатларнинг номини эслаб қолиш мақсади қўйилиши керак. Ўқувчилар ўзларини эркин тутишлари, ўқитувчи би-

лан бирга дарсни қизикарли ўтишга ҳаракат қилишлари керак, чунки уларнинг чет тилда мулоқот қилишга тайёрлиги ва ўз истакларини билдириши ушбу тилдаги мулоқот имкониятларини кенгайтиради.

Шу билан бирга, ўқув материални етказиб бериш ҳам бу борада муҳим аҳамият касб этади. Машғулотларни янада сермазмун ўтказишга ёрдам берадиган замонавий педагогика ва ахборот технологиялари янги билимларни яхши эслаб қолиш ва ўзлаштиришга ёрдам беради. Масалан, «Do you want to be healthy?» (Соғлом бўлишни хоҳлайсизми?) дарсида электрон ўқитувчилар Дик ва Джейннинг тушунтиришлари, шунингдек, болаларга дастлаб эшитиш орқали янги сўзлар, суҳбат ва ашулаларни ёд олиш имконини берадиган электрон дастурдан фойдаланиш энг самарали усуллардан ҳисобланади. Бу борада кўргазмал қўлланмалар, проектордан ҳам фойдаланиш болаларга чет тилда ҳикоялар тузишга ёрдам беради. Замонавий технологиялар орқали чет тилини ўргатиш кўргазмалиликни оширади. Кўргазмалилик таълим жараёнини ташкил этиш асосида ётувчи муҳим қоидалардан бири ҳисобланади. Я.А.Коменский уни дидактиканинг «олтин қоида» деб атаган [1:49]. Хусусан, ахборотларни эшитиб қабул қилиш самараси 15 фоиз, кўриб қабул қилиш эса – 25 фоизни ташкил этади. Таълим жараёнида, уларнинг бир вақтда фаолият кўрсатиши натижасида маълумотларни қабул қилиш самарадорлиги 65 фоизгача ортади. Тажрибалар асосида ўрганилаётган нарсани намойиш этиш ва жараён моҳиятини ҳикоя қилиб бериш ўзлаштириш даражасини бирмунча оширади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларда чет тил саводхонлигини тўғри ташкил этиш ва узлуксизлик тамойиллари асосида ривожлантириб бориш уларнинг келажақда чет тилини ўрганишга қизиқиш билан ёндашишига ва самарали тарзда чет тилда сўзлашувга ўргатади. Бу эса, чет тил ўқитувчисига ўзига хос машаққатли вазифа юклайди. Шундай экан, бу ўқитувчилардан янада самарали ва жонқурлик билан меҳнат қилишларини ва етарли даражада саводхонлик машғулоқларини тўғри ташкил этишни талаб этади.

Мадомики, чет тилларни ўрганиш замонавий таълим тизимининг муҳим таркибий қисми ҳисобланар экан, у ўз навбатида дунё цивилизацияси ютуқларини ўрганиш имконини беради, келажақда кенг имкониятлар ярагади ва бола дунёқарашини кенгайтиради. Чет тилларни ўрганиш ёшларнинг келажақда етуқ мутахассис сифатида шаклланиб, ҳаётда ўз ўрнини топишга ёрдам берувчи омиллардан бири саналади.

Адабиётлар

1. Жалолов Ж.Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Т.: 2012. – 260 -б.
2. Коменский Я.А. "Буюк дидактика". – М.: 1982. – 384-б.
3. Сафаров М.С., Мирасхирова М.А., Одилова Н.Г. "Умумий психология назарияси ва амалиёти". –Тошкент.: 2013. 132-б.
4. Anderson, Lloyd B. "Adjectival morphology and semantic space", in B. Need, E. Schiller and A. Bosch (eds), Papers from the Twenty-third Annual Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, Part One: The General Session. Chicago: Chicago Linguistic Society, 1998.
5. Emmon B. Informal Lectures on Formal Semantics. New York: Suny, 1989. – 178 p.
6. Vyvyan E., Melanie G. Cognitive Linguistics An Introduction. Edinburgh University Press Ltd. Edinburgh, 2006. – 812 p.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада мактабгача ва бошланғич таълимда чет тилни ўқитиш жараёнини интенсификациялаш таҳлили ёритилган. Зеро, мазкур жараённи интенсификациялаш, чет тилини мамлакатимизда ўрганишга бўлган қизиқишни ривожлантиради ва таълим самарасини оширади.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается процесс интенсификации в преподавании иностранного языка в дошкольном возрасте и на начальном этапе обучения. Интенсификация процесса обучения иностранному языку рассматривается как совокупность обстоятельств и внутренних факторов ведущих к повышению качества образования.

SUMMARY

The article deals with the process of intensification in teaching a foreign language at pre-school and elementary stages of learning. The intensification of the process of learning a foreign language is considered to be a totality of circumstances and internal factors, leading to the improvement of the quality of education.

ИЛГОР ПЕДАГОГИК ТАЖРИБА ҲАҚИДА

Э.Даулетмуратова – ассистент ўқитувчи

Ажсиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Г.Жумамуратова – катта илмий ходим

Т.Азизова – катта илмий ходим

Т.Н.Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФТИТИ ҚК филиали

Таянч сўзлар: педагогик тажриба-синов ишлари, тажриба-синов ишларининг босқичлари, педагогик ҳаракатлар, педагогик мақсад, тажриба-синов ишларининг дастури, фараз, тажриба-синов иштирокчисининг вазифалари, натижаллик.

Ключевые слова: педагогические экспериментальные работы, этапы экспериментальных работ, особенности педагогических действий, педагогическая цель, программа опытно-экспериментальных работ, гипотеза, действия экспериментатора, результативность.

Key words: pedagogical experimental works, stages of experimental works, peculiarities of pedagogical actions, pedagogical purpose, program of skilled and experimental works, hypotheses, actions of the experimenter, productivity.

Бугунги кунда жамиятнинг таълим муассасалари олди-га қўяётган талаблари ёш авлодга мукамал таълим бериш,

уларни зиёли, билимдон, баркамол инсон қилиб тарбиялашдан иборатдир. Бу эса, ўз навбатида, таълим амалиётида

эҳтиёжлар асосида вужудга келган янгидан-янги муаммоларнинг самарали ечимларини топиш учун туғилган гояларни тажриба-синовда синаб кўриш заруриятини юзага келтиради [1:31-36].

Хар қандай услуб ёки усул чиройли тарзда асосланган бўлмасин, дарс деб аталмиш тажриба майдонида ўзини оқлаш, унинг зигирча киймати бўлмайди. Тажриба - синов натижасида аниқланадиган муаммонинг ўзига хос жиҳати унинг муайян қисмлари орасидаги зиддиятлар асосида вужудга келади. Педагогик жараённинг бу қисми натижалар ва уни қўлга киритиш воситалари орасида намоён бўлади. Муаммони вужудга келтириш учун фақатгина зиддиятларни аниқлаш етарли эмас, бунинг учун ҳодисаларнинг моҳиятига чуқур кириш, у ҳақда нима маълум, нима номаълум эканлигини тушуниб етиш лозим.

Педагогик тажриба муаммоси тезислар, фаразлар, концепциялар шаклида шакллантирилиб, умумпедагогик муаммоларни ўзида мужассамлаштиради.

Педагогик тажриба ишларининг мақсади - педагогик жараёнлар ёки таълим олувчи шахсни ривожлантиришнинг самарали педагогик-психологик шарт-шароитларини аниқлаш ва амалда синовдан ўтказишдан иборат. Тажриба ишлари мақсади ҳар бир тадқиқот мазмуни ва моҳиятига кўра аниқ ўлчанадиган мезон ва кўрсаткичларга асосан белгиланади.

Педагогик тажриба ишларининг вазифалари:

- тадқиқот ишидаги илгари сурилган илмий фараз, илмий янгилик ҳамда ҳимояга тавсия этилаётган асосий ҳолатларни таълим амалиётида синаб кўриш орқали уларнинг ҳаққонийлик даражасига ҳолисона ҳулоса бериш;

- тегишли меъёрий ҳужжатлар асосида тадқиқотчилар томонидан меъёрий талабларнинг бажарилганлигини баҳолаш;

- тадқиқот ишидан олинган натижаларни таълим тизимида жорий этиш юзасидан амалий йўналтирилган тавсиялар ишлаб чиқилишини таъминлашдан иборат.

Мазкур белгиланган вазифаларнинг мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб айтиш мумкинки, олдимизга қўйилган мақсадларга эришиш учун белгиланган вазифаларни амалга ошириш йўналишидаги мавжуд муаммоларни бартараф этишда амалга ошириладиган изланишлар, олиб бориладиган тадқиқотлар жараёнида яратилган ва илмий асосланган янгиликлар, ўқитиш технологиялари, таҳлиллар, ҳулоса ва тавсиялар миллий таълим-тарбиянинг мақсади ва вазифаларига мос келишини, шунингдек, натижаларнинг самарадорлиги ва илмий-амалий аҳамиятини ҳамда амалиётга таъбиқ этиш заруриятини асослашда кенг миқёсда ўтказиладиган педагогик тажриба ишлари ўзига хос аҳамият касб этади.

Педагогик тажриба - синов натижалари сифатида эътироф этилган кўрсаткичлар жамоагчилик фикрига ҳам таяниши лозим. Бу ўқувчиларнинг ўқув фаолиятига муносабати ва фикри сифатида намоён бўлади. Чунки таълимга муносабат, ўқувчиларнинг билим даражаси, қобилияти, ўқув юртининг моддий-техника базаси каби омиллар барча ўқув юртида бир хил эмас. Иккинчидан, камчиликлардан мутлақо ҳоли бўлган усул ёки услубнинг ўзи бўлмайди. Акс ҳолда, кимлардир ҳозиргача мулқ тўғри бўлган услубларни ишлаб чиққан ва бу услублар барча таълим масканларида оммалаштирилган бўларди. Натижада, бу соҳада илмий изланишларга ҳам ҳолат қолмас эди.

Илғор педагогик тажриба маълум бир муҳитда ижобий натижалар бериши баробарида, бошқа бир муҳитда янги натижалар берадиган услубий ёндашувлар ва тажрибаларни ҳам илғор услуб ёки тажрибалар каторига қўша бўлади. Демак, ўқитувчи ижодкор ва изланувчан бўлиб, ўзи дарс бераётган муҳитга мос тажрибаларни ажратиб олиши ва улардан фойдаланиши лозим [2:58].

Узлуксиз нашр қилинадиган илмий ва услубий журналлардаги мақолаларда ҳар бир муаллиф таълим масканларидаги мавжуд ҳолатларни ҳисобга олиб ва таҳлил қилиб нимадир демокчи, кенг педагоглар жамоасига ниманидир тақлиф қилмоқчи, ўз фикрларини муҳокамадан ўтказмоқчи бўлади. Бундай мақолалар билан муттасил танишиб борадиган педагог ўзи учун фойдали бўлган фикрларни ҳаммиша тонади. Ёки, бошқача қилиб айтганда, ҳар ким ушбу нашрлардан ўзига керагини олади. Шунинг учун ҳам бу нашрлар узлуксиз фаолият кўрсатади. Илғор фикрлардан ўзи дарс бераётган педагогик муҳит учун мос келадиганларини танлаб оладиган ва, энг муҳими, ўз педагогик

фаолиятида қўллаб, нагизаларни таҳлил қилиб борадиган педагогнинг замонавий, илғор педагог дейиш мумкин.

Хар бир педагог маълум вақт оралиғида ўз тажрибасини бойитиш мақсадида малака ошириш институтларида ўз малакасини ошириб боради. Бундай масканларда дарс берувчи ўқитувчилар маълум ҳудуд, мамлакат, қолаверса бутун дунё бўйича маълум фанлар ва педагогика соҳасида рўй бераётган янгиликлар, илғор тажрибалар, уларнинг ижобий ва салбий таъсири ҳақида ўз фикрларини айтиб, ўқитувчиларни муҳокамага торта оладиган даражадаги педагоглар бўлиши лозим.

Ўқитувчи малака ошириш муддатини кутиб турмасдан, узлуксиз нашрлар билан танишиб бориш асосида ҳам педагоглар олдида қўйилган замонавий талаблар ва илғор педагогик тажрибалар билан муттасил танишиб, ўз билим ва тажрибаларини тўлдириб бора бўлади.

Хамма замонларда ҳам педагоглар нисбатан кам вақт ва меҳнат сарфлаш йўли билан мумкин қадар кўпроқ ўзлаштиришга эришишга имкон берувчи услубларни топиш учун ҳаракат қилганлар.

Хар бир қилинган меҳнат ўз самараси билан кадрлидир. Ўқитувчини ҳам, ўқувчини ҳам, ота-онани ҳам нагиза қизиқтиради. Одатда ўқитувчи меҳнатининг натижаси тезда қўлга ташланмайди дейишади. Бунда ўқувчининг бирор олий ўқув юртига кириши ёки бирор касб эгаси бўлиши назарда тутилади. Аслида, ўқитувчи ҳар йили олдинги йилги қилган меҳнатининг, ҳар чорақда олдинги чорақдаги меҳнатининг, қолаверса, ҳар бир дарсда олдинги дарснинг натижасини кўриб туради.

Ҳатто ўқувчиларнинг яхши ўзлаштиришига сабаб бўладиган баъзи услубий ёндашувлар ҳам чуқурроқ ва атрофлича мулоҳаза юритиб кўрилади, гоҳида бир томонлама эканлиги аён бўлиб қолади. Масалан, баъзи ўқитувчилар ўзларнинг талабчанлиги, қаттиққўлиги ва ўқувчилар диққати ҳамда эътиборини йўналтира олиш қобилиятини фойдаланиб, ўз фанларидан бериладиган топшириқлар ҳажмини ҳаддан ташқари қўпайтириб юборишади. Мазкур жиҳат ўша фандан ўзлаштириш кўрсаткичини кўтариши билан биргаликда, бошқа фанлардан ўзлаштиришнинг пайсизлигига олиб келади, ҳар томонлама билимдон, замонавий кадрларни тайёрлаш учун ўқитувчи ўқувчисининг ўз фани учун ажратадиган вақти меъёрини ҳам ҳисобга олмоғи керак.

Шунингдек, ҳар бир тушунча ёки мулоҳазани жуда элементар қисмларигача қайта-қайта тушунтириш йўли билан ўқувчиларга етказишга ҳаракат қилиш, оддий ва жўн фикрларни ҳам ёздириш ва китоб билан мустакил ишлашга ҳолат қолдирмаслик каби сиралар ўқувчиларнинг фани яхши ўзлаштиришларига сабаб бўлади. Лекин, бу ҳолат ўқувчиларда китоб билан мулоқотда бўлаолмаслик, мустакил фикрлай олмаслик, мулоҳаза юритиш йўли билан умумий ҳулосалар чиқара олмаслик, мулоҳазалар ва формулалар ўртасидаги боғланишларни сеза олмаслик каби нуқсонларнинг пайдо бўлишига олиб келади. Ушбу вазиятда, ўқувчи ташаббускор бўлиши, муаммоли вазиятлардан чиқиш йўлини излаш ўрнига, доимо кимгадир ишониб оқибатида, ҳаммиша бировларнинг ёрдамига эҳтиёж сезиб туради [3:92].

Экспериментатор-ўқитувчининг билим даражаси ва етарли иш тажрибаси педагогик экспериментнинг сифатли ва самарали яқунланишини таъминлайди. Уларга янги технологиялар асосида ишланган тарқатма материаллар, дидактик ва методик материаллар, қийин ўзлаштириладиган мавзулар бўйича дарс ишланмаларини етказиб бериш мақсада мувофиқдир.

Педагогик тажриба-синов ишларини ташкил этиш ва бошқариш жараёнларига инновацион технологияларни таъбиқ этиш асосида педагогик тажрибаларнинг самарадорлигини оширишда қўйиладиган инновацион олишни тавсия этамиз:

- Педагогик тажриба ишларини режалаштириш, тажриба майдончаларини белгилаш, тажриба иштирокчиларининг вазифаларини аниқлаштириш;

- Ташкилотчи ва иштирокчиларга улар томонидан бажариладиган ишларнинг мазмун-моҳияти ва йўналиши бўйича зарурий ахборотлар бериш;

- Педагогик тажриба-синов жараённинг самарадорлигини таъминлаш учун зарурий ахборотларни тўплаш, уларнинг аҳамиятини ва ишончилигини ўрганиш ҳамда таҳлил қилиш, олинган натижаларни объектив баҳолаш;

-Иштирокчиларнинг билим, кўникма ва малакаларининг ривожланиши, ўзлаштириш курсаткичлари даражасининг ўсиши билан белгиланишига алоҳида эътибор қаратиш;

-Педагогик тажриба жараёнида самарадорлиги текширилаётган янгилик ва инновацияларнинг тажриба - сновлари, уларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиш лозим;

-Педагогик тажриба иштирокчиларига имкониятлардан фойдалана олиши лозим бўлган шарт-шароитлар яратиш;

- Белгиланган функционал вазибаларни маълум бир изчилликда амалга ошириш.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг «Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури» Барқамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент: «Шарк» НМК, 1997- 31-36- б.
2. Мусурмонов Р, Каҳхорова Ф. Тажриба- снов ишларини ташкил этишининг илмий-амалий асослари. – Тошкент: «Фан», 2007й. 58 б.
3. Р.Мусурмавов. Педагогик тажриба-снов ишларини жорий этиш механизмлари. – Тошкент: «Фан», 2013, 92 б.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада узлуксиз таълим тизимида ташкил этиладиган ва бошқариладиган педагогик жараёнлар самарадорлигига таъсир этувчи омиллар ҳамда педагогик жараёнларнинг самарадорлигини таъминлаш шартлари ҳақида сўз юритилади. Мақолада узлуксиз таълим тизимида педагогик тажриба-снов ишларига тайёргарлик босқичлари муаммолари таҳлил этилган. Унда муаммонинг психологик-педагогик ва дидактик асослари очиб берилган. Мақолада педагогик кадрларни тайёрлашнинг муаммолари таҳлил қилинади. Унда келажакда етук мутахассисларнинг этиштиб чиқиши учун зарур шарт-шароитлар ва компетенциявий хусусиятлар ҳақида тўхғалиб утилади.

РЕЗЮМЕ

В статье освещаются особенности организации педагогических процессов в системе непрерывного образования и управления ими, а также изучаются факторы, способствующие повышению эффективности образовательного процесса. Изучаются проблемы подготовки и этапы проведения педагогических опытно-экспериментальных работ в системе непрерывного образования Республики Узбекистан. В ней раскрываются психолого-педагогические и дидактические аспекты проблемы. Автор статьи затрагивает также вопросы подготовки педагогических кадров. В ней обозначены современные требования к будущим специалистам с учётом формирования профессиональной компетентности и личностных качеств.

SUMMARY

The article deals with the peculiarities of organizing pedagogical processes and managing them in the system of continuous education and the factors, promoting to the improvement of educational process. The article deals with the issues of training and stages of pedagogical experimental work in the system of continuous education in the Republic of Uzbekistan. It also gives information about the psycho-pedagogical and didactic aspects of the problem under discussion. The author also studies the issues of training the pedagogical staff.

USAGE OF COOPERATIVE LEARNING METHODS

O.A.Djabbarova - teacher

The Tashkent state pedagogical university named after Nizami

Таянч сўзлар: ҳамкорликда ўқитиш, джигсоу, гуруҳ иши, коммуникация, креативлилик, презентация, матн, оғзаки нутқ.

Ключевые слова: обучение в сотрудничестве, джигсоу, групповая работа, коммуникация, креативность, презентация, текст, устная речь.

Key words: cooperative learning, jigsaw, group work, communication, creativeness, presentation, text, oral speech.

One of the modern methods of teaching the English language is considered as an interactive technique of teaching. Interactive activities in the classroom are based on five key elements: positive interdependence, individual responsibility, facilitating communication, collaboration skills and group work. Interactive procedure excludes dominance of one speaker and one opinion over the others. During the course, students learn to think critically, solve important problems on the basis of analysis of the circumstances and relevant information, weigh alternative opinions, make informed decisions and participate in discussions. To achieve this goal, the classroom is organized as an individual, pair and group works, which are applied on research projects, role-playing, work with documents and various sources of information, creative works [1].

In this article we look at teaching methods in cooperation as one of the most effective types of interactive methods of teaching English, which promotes the development of oral speech.

Cooperative learning, training in small groups refers to technologies of humanistic pedagogy. The basic idea of this technology - to create the conditions for an active cooperative activities of students in different educational situations. In each group there are students of different levels of knowledge. Some of them are well aware the lesson - quickly grasp new knowledge, masters of the lexical material, and have communicative abilities, while other students need constant direction of the teacher, they need not only significantly more time to reflect on the material, but also additional examples and explanations. Or there are some students who are shy to speak to classmates, having fear of being wrong. In such groups in the classroom of the English language very effectively conducts cooperative learning, the basic idea of which is to bridge the gaps in the learning process through joint efforts of students [4]. Teacher has to combine some of the students in groups of 3-4 persons, that in each group are strong and weak students. Further, teacher gives the task to groups, explaining the role of each participant in the assignment. During the quest, there is a situation in which everyone is responsible not only for the result of his work, but that is especially important for the outcome of the whole group. So weak students trying to find out from all the strengths the

uncertain issues, and strong students interested in that all members of the group in the first place, a weak student thoroughly understand the material, and along with a strong student has the opportunity to test their own understanding of the issue, to reach the most essence. Thus, it organizes an interesting job, which involves all students, inclusive the weak ones who try to master independently the new material by communicating with other members of the group.

This method is valuable in that it is possible to carry out multi-level approach to teaching a foreign language. Teachers who use group work, can easily provide students with different abilities and potential split-level tasks. In this case the student, who was considered as the most "weak", feels capable of performing the task given to him, which ultimately increases his motivation to study this subject. Thus, it is sure to say that the technology of training in collaboration considers quite a lot of benefits that can be used along with traditional teaching methods.

This method has developed in collaboration efforts of many teachers in many countries and therefore there is a quite diverse in their versions. However, with all the diversity, there are basic principles of collaborative learning given in the scientific work of the famous scientist E.S Polat, which are summarized as follows:

1. Groups of students formed by the teacher before the lesson according to psychological compatibility of students. In this case, each group must have "strong", "medium" and "weak" students. If the group is working on several lessons harmoniously and productively together, there is no need to change its structure. This is a base band. If for some reasons the work is not going well, the composition of group can be varied from lesson to lesson.

2. A group is given one task, which should provide the distribution of roles between group members. Roles can be shared by both teachers and students within the group.

3. Marking of the work must be not only for one student, but for the whole group, i.e., the teacher puts a mark for the whole group. It is important that not only the knowledge is assessed, there more the effort of students, too. In some cases, the teacher